

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Червеняк Кристини Тарасівни
«Вплив етнонаціонального фактора на суспільно-політичні процеси в
Україні», подану на здобуття наукового ступеня кандидата політичних
наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси

Актуальність дослідження К. Т. Червеняк зумовлена значимістю впливу етнонаціонального фактора на динаміку та спрямування суспільно-політичних процесів у сучасній Україні. Політизація етнічності, прояви етнічного сепаратизму та іредентизму, міжнаціональні суперечності та конфлікти визначають особливу важливість здійснення ефективної національної політики держави. Неврахування у державній політиці подібних впливів різко знижує її ефективність, сприяє виникненню конфліктів із можливою дезінтеграцією всієї політичної системи у подальшому. Тому наукові дослідження з цього питання мають вагомe значення для розвитку політичних інститутів і суспільно-політичних процесів.

Більше того, для України аналіз впливів етнонаціонального фактора на суспільно-політичні процеси у межах політологічних досліджень актуалізується за рахунок сучасних викликів, які постали перед державою після Революції Гідності й анексії Криму в умовах відкритої збройної агресії Російської Федерації проти України та загрози територіальній цілісності й суверенітету.

Важливість дослідження пов'язана з недостатністю розробки проблеми впливів етнонаціонального фактора на суспільно-політичні процеси, які сприяють гармонійному розвитку усіх сегментів поліетнічного українського суспільства, а не тільки провокують конфлікти всередині нього. Комплексні дослідження як конструктивних, так і деструктивних впливів зазначеного фактора на суспільно-політичні процеси в українській науці майже відсутні. Натомість аналіз цих питань дозволить розв'язати проблему врахування

проявів етнонаціонального фактора у суспільно-політичних процесах України під час становлення і здійснення ефективної державної етнополітики.

Ступінь обґрунтованості та достовірності висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх наукова новизна, теоретичне і практичне значення. У своїй роботі дисертантка успішно аналізує і вдало систематизує конструктивні та деструктивні прояви етнонаціонального фактора як у загальнонаціональних, так і у регіональних суспільно-політичних процесах України. Відчувається наукове зацікавлення темою і чітко проглядається авторський стиль.

Детальний аналіз дисертації дає можливість стверджувати, що авторкою сформульоване власне розуміння етнонаціонального фактора, яке однозначно відображає його впливовість на суспільно-політичні процеси в державі. Поставлена мета відповідає обраній темі, а завдання її вдало конкретизують. Предмет та об'єкт дослідження визначені правильно. Структура роботи, на нашу думку, є логічною і послідовною та такою, що дозволяє реалізувати поставлені завдання.

Не викликає заперечень наукова новизна роботи, яка констатована авторкою у вступі (с. 20–24), узагальнена у висновках до розділів (с. 46–48, с. 91–94, с. 159–161, с. 221–223) та загальних висновках до роботи (с. 224–232). Висновки до роботи побудовані у відповідності до завдань, що свідчить про завершений характер наукового дослідження (с. 224–232).

У першому розділі «Науково-практичний дискурс і сучасний стан наукової розробки проблеми» проаналізовано українську та зарубіжну наукову літературу з теми дослідження, яка демонструє відсутність комплексності під час розробки визначеного питання, особливо з позиції існування конструктивних впливів етнонаціонального фактора на суспільно-політичні процеси. Значним позитивом розділу є короткий огляд статистичних матеріалів, даних соціологічних опитувань, нормативно-правових документів, регіональних програм, звітів і аналітичних записок українських та зарубіжних дослідницьких центрів, що були використані у роботі (с. 41–45). Авторка також

виділяє проблеми, що не знайшли достатнього відображення у розвідках інших науковців, які займаються вивченням подібної проблематики (с. 47–48).

У другому розділі «Теоретико-методологічні основи дослідження проявів етнонаціонального фактора у політичних процесах» дисертантка обґрунтовує методологію свого дослідження, у тому числі розуміння сутності й співвідношення понять «етнічне» та «національне» в українській, західній і російській політичній науках з позицій методологічних підходів примордіалізму, інструменталізму й конструктивізму. Цікавими є авторське розуміння поняття «етнонаціональний фактор» (с. 61) і аргументування доцільності використання в українській теорії та практиці саме такого формулювання зазначеного терміну (с. 57–59). Так, на думку К. Т. Червеняк, «необхідне комплексне його визначення, яке ґрунтуватиметься на попередніх розробках і водночас міститиме основні й найсуттєвіші ознаки цього явища, що акцентували б на його визначальній впливовості на суспільно-політичні процеси» (с. 61).

Багато уваги авторка приділяє дослідженню механізмів впливу етнонаціонального фактора на суспільно-політичні процеси, акцентуючи увагу як на потенційних можливостях деструктивності його впливів, що виявляється у етнічному радикалізмі (с. 75–79), так і на його конструктивному потенціалі, що, на думку К. Т. Червеняк, проявляється через процеси національної та етнічної консолідації (с. 69–71). Справедливою є думка авторки про те, що пошук ефективних методів управління сучасними політичними процесами з метою уникнення зростання деструктивного потенціалу та стимулювання конструктивних впливів етнонаціонального фактора на зазначені процеси – це передусім пошук національної моделі етнополітики, а також аргументація, що їй передувала (с. 79, с. 83–87, с. 90–91).

Третій та четвертий розділи дисертації зосереджені на аналізі конструктивних і деструктивних впливів етнонаціонального фактора на загальнонаціональні та регіональні суспільно-політичні процеси в Україні у контексті становлення і здійснення ефективної державної етнополітики. Таке

розрізнення є виправданим з точки зору визначених предмету та мети дослідження. Група поліетнічних регіонів України, що була виокремлена у попередньому розділі на основі авторського групування регіонів України (с. 67–69), використовується для ілюстрування особливостей прояву зазначеного фактора на регіональному рівні за методом конкретних ситуацій (case-study).

Серед основних здобутків дослідження результати, що мають значну наукову новизну. Так, на нашу думку, виправданим і обґрунтованим є авторський варіант районування областей України, де критерієм для об'єднання в групи є питома вага і співвідношення титульного етносу та національних меншин. Ґрунтуючись на цьому, дисертантка виділяє такі три групи регіонів в Україні: 1) переважно моноетнічні; 2) переважно біетнічні; 3) переважно поліетнічні (с. 67–69). Крім того, до основних позитивів висвітлення наукової проблеми відносимо розробку й апробацію власної методики визначення рівня включення окремого регіону у процес національної консолідації та рівня етнічної консолідації окремих спільнот України під час детального аналізу конструктивних впливів етнонаціонального фактора на суспільно-політичні процеси в регіоні та у державі (с. 98–117, с. 118–158). На окрему увагу заслуговує й дослідження загроз етнополітичній стабільності держави, їх основних причин і наслідків, як основних проявів деструктивного потенціалу етнонаціонального фактора у політичних процесах (с. 163–191). Дисертантка також формулює пропозиції й рекомендації щодо удосконалення стратегії і тактики державної етнонаціональної політики України з метою врахування впливів досліджуваного фактора на суспільно-політичні процеси (с. 212–214, с. 219–220).

Дисертаційна робота закінчується розгорнутими висновками, що повністю відповідають поставленій меті та завданням дослідження (с. 224–232). Висновки є логічними, аргументованими і відображають усі основні результати дослідження.

Узагальнення та висновки дисертації характеризуються теоретичною та практичною значущістю. Матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані для подальшої наукової розробки визначеної проблематики у контексті удосконалення політичної науки; в навчальному процесі у вищих навчальних закладах під час викладання курсів етнополітики, політичної регіоналістики, політичної конфліктології, загальної політології; органами державної влади та місцевого самоврядування в їхній практичній діяльності (розробці нормативно-правової бази етнонаціональної політики, розбудові системи інститутів реалізації цієї політики, співпраці з етноспільнотами та громадськими організаціями, що представляють їх інтереси. тощо).

Наукові результати та практичні рекомендації дисертаційної роботи викладені у 18 публікаціях, з них: 7 наукових статей у фахових виданнях України з політичних наук (у тому числі 5 наукових статей у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз – Index Copernicus, Польща), де 6 статей відображають основні наукові результати дисертації, 1 стаття додатково відображає зміст дисертації, та 11 – у матеріалах конференцій. Основні положення роботи пройшли апробацію на 11 всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях.

На підставі ознайомлення з текстом автореферату можна стверджувати, що він повністю відображає основні положення, результати та висновки, які містить дисертаційна робота К. Т. Червеняк. Зміст автореферату та основні положення дисертації ідентичні. Оформлення дисертації та автореферату відповідає вимогам МОН України до такого виду робіт.

Дискусійні положення та зауваження. У цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження К. Т. Червеняк, варто звернути увагу на ряд зауважень та пропозицій:

1. Автор в роботі аналізує зовнішньополітичні впливи на діяльність етнонаціональних спільнот в Україні, проте робить це дещо фрагментарно, через призму політичних інтересів урядів та політичних акторів окремих сусідніх країн. На нашу думку, аналіз впливу етнонаціонального фактора на

перебіг суспільно-політичних процесів в сучасній Україні повинен здійснюватись в загально-глобалізаційному контексті. Саме глобалізація, як визначальна тенденція сучасного цивілізаційного розвитку, в значній мірі зумовлює економічні, соціокультурні та суспільно-політичні передумови розвитку етнонаціональних процесів. Масова міграція, вестерналізація, руйнування ідентичності – ці та багато інших чинників, безумовно, достатньо суперечливо визначають суспільні в цілому та етнонаціональні зокрема процеси в сучасному українському суспільстві.

2. Червеняк К. Т., визначаючи мету дослідження, анонсує необхідність використання регіонально-диференційованого підходу в процесі впровадження державної етнополітики, проте недостатньо аналізує його сутність. На нашу думку, робота тільки би виграла при більш детальному висвітленні методології такого підходу та особливостей його застосування в сучасних українських реаліях.

3. У третьому розділі дисертанткою проведено дослідження процесів згуртування національних меншин у поліетнічних регіонах України за визначеними критеріями для найбільших національних меншин (росіян, кримських татар, болгар, молдован, румунів, угорців), проте дискусійним, на наш погляд, є підхід до відбору таких меншин за кількісним критерієм. Чисельно менші спільноти, які утворюють місця компактного проживання у окремих регіонах, також здійснюють суттєвий вплив на суспільно-політичні процеси у них. Тому варто було б використати якісний підхід і проаналізувати етнічний фактор у діяльності наприклад гагаузької або єврейської спільнот. Це поглибило би відповідний аналіз та розвинуло його результати.

4. З тексту дисертації все ж залишається недостатньо зрозумілим механізм переходу конструктивного потенціалу етнонаціонального фактора у деструктивний. Констатується, що з метою запобігання такого перетворення потрібно застосовувати відповідні методи управління сучасними етнополітичними процесами у контексті становлення і здійснення ефективної державної етнополітики, проте ніяк не обґрунтовується межа між політизацією

етнічності як способом задоволення групових інтересів у політико-правовому полі держави та політизацією етнічності як причиною виникнення етнічного радикалізму.

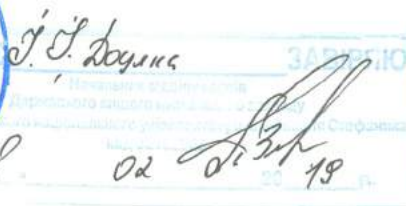
Водночас висловлені зауваження не применшують наукове значення дисертації та не ставлять під сумнів вагомість одержаних наукових результатів. Вони мають дискусійний характер і швидше є побажаннями для подальшого дослідження визначеної проблематики.

Аналіз дисертації та автореферату К. Т. Червеньяк свідчить про те, що поставлена у дослідженні мета досягнута, а основні завдання успішно реалізовані. Дисертація є завершеною, оригінальною, самостійно виконаною науковою працею, у якій вирішено низку актуальних наукових проблем та отримано результати, які сприятимуть об'єктивній оцінці впливів етнонаціонального фактора на суспільно-політичні процеси в Україні.

Враховуючи наукову новизну, актуальність досліджуваної проблеми, важливість одержаних авторкою наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практичну цінність сформульованих узагальнень і висновків, дисертаційна робота К. Т. Червеньяк «Вплив етнонаціонального фактора на суспільно-політичні процеси в Україні» відповідає вимогам п. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси

Офіційний опонент:

кандидат політичних наук, доцент
доцент кафедри політології
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

[Handwritten signature]

І. І. Доцяк